

КАТЕГОРІЙНА ТИПОЛОГІЯ НАПІВФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ РЕЧЕНЬ ТА СЕМАНТИЧНІ МОДУСИ

М. І. ЛИЧУК, доктор філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: mariya.lychuk@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-8046-7414>

Анотація: У статті визначено значеннєвий критерій семантичної типології напівфразеологізованих речень та систематизовано їхні семантичні типи. Дослідження семантики напівфразеологізованих речень як одного із типів нечленованих фразеологізованих речень в синтаксичній системі української мови потребує особливої уваги. Актуальність дослідження зумовлена потребою систематизації всіх семантичних різновидів нечленованих фразеологізованих речень сучасної української мови.

Мета статті – за категорійною ознакою упорядкувати семантичні типи напівфразеологізованих речень, визначити семантико-граматичні вияви компонентів у їхніх фразеокомплексах.

У процесі дослідження застосовано такі наукові методи, як аналіз, узагальнення, систематизація, метод моделювання, метод лінгвістичної інтерпретації результатів дослідження.

У структурі нечленованих напівфразеологізованих речень сформувалося фразеосинтаксичне значення як результат синтаксичної фразеологізації. Основні компоненти є узагальненими за змістом, не залежними від конкретного лексичного наповнення напівфразеологізованого речення.

Категорійне значення напівфразеологізованих речень виражається у ставленні мовця до повідомлюваного, до одного з учасників комунікації, характері відношення змісту речення до дійсності. За категорійною ознакою виокремлено чотири семантичні групи напівфразеологізованих речень: з категорійним значенням «ствердження», «заперечення», «оцінка» та «волевиявлення». У межах названих груп виділяють типи речень. Проаналізовано модули у фразеокомплексах напівфразеологізованих речень. Схарактеризовано семантико-граматичні форми експлікації постійних і змінних компонентів у фразеокомплексах напівфразеологізованих речень. Семантичні типи напівфразеологізованих речень детерміновані специфікою модальної семантики, що закріплена за фразеокомплексом.

Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо у вивченні напівфразеологізованих речень в лінгвокогнітивному аспекті.

Ключові слова: змінний компонент, фразеокомплекс, категорійне значення, напівфразеологізоване речення, семантичний тип.

Напівфразеологізовані речення є одним із типів нечленованих фразеологізованих речень сучасної української мови. Як нове мовне явище вони не набули однозначного тлумачення в синтаксичній системі мови, зокрема щодо питання упорядкування їхніх семантичних типів. Семантику деяких видів нечленованих фразеологізованих речень, зокрема й напівфразеологізованих, досліджували М. І. Личук та Г. В. Ситар [3; 4; 5; 6].

Актуальність дослідження зумовлена потребою систематизації всіх семантичних різновидів нечленованих фразеологізованих речень сучасної української мови та відсутністю спеціальних праць із типологічного дослідження цих одиниць. Створення єдиної семантичної типології фразеологізованих речень сприятиме визнанню в синтаксичній системі сучасної української літературної мови нечленованих фразеологізованих речень як

нормативних синтаксичних одиниць, однозначному трактуванню різнотипних напівфразеологізованих одиниць.

Мета статті – упорядкувати семантичні типи напівфразеологізованих речень за категорійною ознакою, визначити семантико-граматичні модули у їхніх фразеокомплексах.

Методи і матеріали дослідження. У процесі дослідження застосовано такі наукові методи, як аналіз, узагальнення, систематизація, метод моделювання, метод лінгвістичної інтерпретації результатів дослідження.

Результати. Нечленовані побудови фразеологізованого типу мають фразеосинтаксичне значення, що є результатом синтаксичної фразеологізації. У структурі такого значення є компонент узагальненого характеру, не залежний від конкретного лексичного наповнення фразеологізованого речення; він стійкий, інваріантний, належить усій стійкій

схемі синтаксично нечленованого речення. У структурі нечленованого фразеологізованого речення фразеосинтаксичне значення є обов'язковим.

Категорійне значення напівфразеологізованих речень виявляється у ставленні мовця до повідомлюваного, до одного з учасників комунікації, характері відношення змісту речення до дійсності. Узагальнювальний характер такого значення детермінує виділення різних семантичних типів напівфразеологізованих речень.

Напівфразеологізовані речення виражають чотири категорійні значення: «ствердження», «заперечення», «оцінка» та «волевиявлення», що вможливорює виокремити чотири семантичні групи напівфразеологізованих речень з відповідними категорійними значеннями.

Напівфразеологізовані речення з категорійним значенням «ствердження» сформували три семантичні типи: 1) з власне-стверджувальним значенням; 2) із значенням категоричного ствердження; 3) зі значенням умовного ствердження.

1. В основі напівфразеологізованих речень із власне-стверджувальним значенням є фразеокомплекс *Є що (чого, чому, на що, з чим, на чому, кого, кому, з ким, на кому) + V_f; Є де (коли, куди, звідки) + V_f*. Це фразеологізовані сполуки з відмінковими чи прийменниково-відмінковими формами відносних займенників *хто, що* та прислівниками *де, коли, куди, звідки*, напр.: **Є на що подивитись** (Є. Гуцало); **Є чого посміхатись**. *Адже він [Юрко] знав усе* (В. Козаченко); **Є куди поїхати** (Брати Капранови).

2. Семантичний тип із значенням категоричного ствердження об'єднує напівфразеологізовані речення з такими фразеокомплексами:

– *Чим я (ти, він, вона, воно, ми, ви, вони) не + N₁ (Subst.)*. Нерозкладний комплекс *Чим я (ти, він, вона, воно, ми, ви, вони) не* спрямований у площину ствердної модальності, оскільки в ньому знівельовано заперечну семантику частки *не*. Вживання структурних займенникових компонентів уможливорює чітку вказівку на певну особу. Правобічну позицію заповнює переважно іменник із значенням особи чи субстантивованій прикметник на означення особи, напр.: – **Чим же він не козак**, – *кажу я старим* (Марко Вовчок); – **Чим він не молодий!** (С. Васильченко);

– *Хто (кого, у кого, кому, з ким, на кому, який, яка, яке, які), як не + N₁ (Pronom)*. Граматичну форму змінних іменникових чи займенникових компонентів детермінує акцентований займенниковий компонент *хто (кого, у кого, кому, з ким, на кому, який, яка,*

яке, які). Напр.: *Він до помочі буде. Хто, як не чоловік* (В. Стефаник); *Студенти запалили!.. Вони!.. Хто, як не вони!* (В. Винниченко);

– *Що не + V_f*. Постійний компонент фразеокомплексу сформований двома елементами: відзайменниковою часткою *що* та заперечною часткою *не*. Заперечна семантика дієслівного компонента знівельована, і за фразеосхемою закріплене стверджувальне значення. Напр.: *Ярослав іде сам, хлопці коло машини лишаються, бо дітлахи й парубки сходяться до розкішного попелястого зі сріблястим відливом авто... Гарне! Що не кажи!* (М. Вайно);

– *А то ми (будь-який займенник, здебільшого особовий, у формі називного відмінка) (тебе чи будь-який особовий займенник у формі родового відмінка) не + V_f*. Обов'язковим постійним компонентом цієї фразеосхеми є *А то ми (будь-який особовий займенник у формі називного відмінка)*. Стверджувальний характер анафоричного аналітичного сполучення *а то* увиразнює семантику напівфразеологізованого речення. Заперечний характер синтаксичної конструкції цілком знівельований, а напівфразеологізоване речення трансформується у стверджувальне. На модальне значення ствердження нашаровується додатковий відтінок насмішки, глузування чи незадоволення. Напр.: – *Це з'їзд особливий. Тут кожен мусить свою пропозицію виявити. – А то ми не розуміємо!* (О. Гончар);

– *А ти ж + V_f!* Займенник *ти* не виконує функцію адресування до другої особи однини через утрату граматичних ознак займенника як частини мови, тому перетворився на семантично порожній компонент. Частка *а* в анафоричній позиції й факультативна частка *ж* виконують акцентно-конкретизувальну функцію. Правобічну позицію фразеосхеми заповнює змінний дієслівний компонент – семантично спустошена форма минулого часу думав. Напр.: – *В Кучугурах майже, як у Києві або Львові. – А ти ж думає!*; (П. Загребельний); – *Hasch? – Воллен? – підморгнув йому Пепа і передав сигарету. – Nicht schlecht! – оцінив Карл-Йозеф... – А ти думає!* – підтвердив Артур (Ю. Андрухович).

3. Семантичний тип зі значенням прогнозованого ствердження. Напівфразеологізовані речення оперті на фразеокомплекс *Нема (Немає), щоб + Inf; Нема (Немає) того, щоб + Inf*. Дієслівна лексема *нема (немає)* тут цілком десемантизована. Інфінітивний компонент виражений здебільшого дієсловом доконаного виду зі значенням активної дії. Напр.: **Нема того, щоб посидить** (В. Винниченко); **А нема того, щоб піти** (Б. Грінченко).

Напівфразеологізовані речення з категорійним значенням «заперечення» мають три вияви, на підставі чого об'єднані у три семантичні типи: 1) з власне-заперечним значенням; 2) з категоричним запереченням; 3) з іронічним запереченням.

Власне-заперечне значення закріплене за трьома типами фразеоконструкцій у напівфразеологізованих реченнях: 1) *Немає (нема) кого (кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, (з) чим, на чому) + Inf*; Було кого (кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому) + *Inf*; 2) *Немає (Нема) де (коли, куди, звідки) + Inf*; 3) *Pronom3 (N3) + не до*.

Семантика заперечних напівфразеологізованих речень набуває узагальнення, звучується до категорійної семи «неможливість».

Постійні компоненти підпорядковують собі тільки інфінітив. Правобічний змінний компонент може бути виражений перехідними дієсловами зі значенням фізичної чи ментальної дії особи, мовленнєво-мисленнєвої дії, емоційного стану, конкретної фізичної дії, руху чи неакціональними дієсловами, що виражають локальне або статуйне значення, посесивні чи порівняльні відношення, напр.: **Нема чого спирати на статтю** (І. Драч); **Нема коли журитися** (Л. Костенко).

Заперечне напівфразеологізоване речення, в основі якого лежить фразеоконструкція *Pronom3 (N3) + не до + N2*, має дві залежні позиції щодо нерозкладного комплексу. Правобічну позицію заповнює іменниковий компонент у формі родового відмінка і визначає те, що заперечують у реченні – як несвоєчасне, неможливе, небажане, неактуальне для певної особи. Напр.: – *Хлопці, – мовлю до них. – Будьте спокійні. Йойна жартує. Але Йойні не до жартів* (І. Франко); *Але мені було не до сміху. Зовсім не до сміху* (А. Дімаров).

Непряме заперечення охоплює категоричне й іронічне заперечення. Категоричне заперечення реалізують за допомогою напівфразеологізованих речень – риторичних питань [8, с. 137]. Ш. Баллі наголошував, що риторичне питання – це «непрямий експресивний засіб, який символізує більш чи менш визначену групу почуттів, використовуючи задля цього виразність голосу» [2, с. 38]. Через асиметрію питальної форми і непитального змісту дослідники трактують такі висловлення як «транспоновані синтаксичні структури» [1, с. 205; 7, с. 523].

Виокремлено п'ять семантичних типів.

1. Перший тип ґрунтований на фразеоконструкції *Який (яка, яке, які) + N1*! Напр.: – *Борю, якщо це жарт, то він*

*невдалий. – Та які, в біса, жарту?! (Брати Капранови). Питальний займенник який (яка, яке, які) утратив свою первинну функцію, повністю граматизувався. Саме питальна фразеологізована побудова є тлом для реалізації категоричного заперечення. Послаблення категоричності спостерігаємо, якщо синтаксична побудова є непитальною, пор.: – *Ви були тоді ще дитиною, Костя, – зауважив поштар. – Ну-у, якою дитиною! – На той час мені вже стукнуло шістнадцять років, плюс рік дитячої колонії імені А. С. Макаренка, плюс дві ухажорки!* (Г. Тютюнник).*

2. Другий тип опертий на фразеоконструкцію *Що мені + Nn (Pronomn)!* Нерозкладний фразеоконструкція утворений поєднанням незмінного компонента *що* з особовими займенниками *я (ти, він, вона, ми, ви, вони)* у формі давального відмінка однини. Напр.: **Що мені чужинці?! Чого я маю жалувати їх?** (Леся Українка); **Що ваш первак, грушевий квас!** (І. Котляревський).

3. Третій тип ґрунтований на фразеоконструкції *Потрібний + (Pronom1) + Pronom3*. Семантично і граматично спустошена лексема *мені* перетворилася на частковий компонент. Чітко закріплена позиція відзайменникової частки *мені*, зокрема після акцентованого елемента постійного компонента, змінює модальний план напівфразеологізованого речення – зі стверджувального на заперечний. Напр.: – *Веремій за царем сльозу в баночку пустив. – Потрібний він мені, – відповів Стратон...* (М. Стельмах).

4. В основі семантичного типу – фразеоконструкція *Є мені кого (кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому) + N1 (Inf)!* Напр.: **Є про що говорити!** (Ю. Смолич); **Є чого мовчати!** (Розм.).

5. П'ятий тип оформлений фразеоконструкцією *Є мені де (коли, куди, звідки) + Inf!* Напр.: **Є де зустріти!** (Я. Лижник); **Є куди поїхати** (Розм.).

Уведення до стверджувальних за формою речень зразка *Є мені кого (кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому) + N1 (Inf)!* та *Є мені де (коли, куди, звідки) + Inf!* частково граматизованої відзайменникової частки *мені* створює заперечний модальний план усієї фразеологізованої побудови. Напр.: *А я зовсім не збираюся за тобою бігати. Є мені на це час!* (О. Гончар); О. Шуляк (грубо). *На який там бенкет. Є мені коли по бенкетах їздити! Іду в Малишки сповідати хвору* (С. Васильченко).

Напівфразеологізовані речення для вираження іронічного заперечення сформовані на основі таких найпоширеніших фразеоконструкцій:

Де там (тут) (вже) + N_n (Inf, Vf); Коли там (тут) (вже) + Inf; Куди там (тут) (вже) + N_n (Inf). Модальні нерозкладні комплекси, утворені похідними частками *де, коли, куди і там (тут)*, реалізують заперечне іронічне значення. Змінний компонент – іменникової, інфінітивної чи дієслівної природи. Напр.: – *Де були? – продовжувала дружина. – Купалися, – байдуже відповів Білаш. – Де вже там купалися!* – сказала дружина... (О. Жовна); *В п'ятницю вона, як завжди, бігла до трамваю, не зауважуючи Совинського, але цього разу мимохідь кинула мовби і не для нього, а так собі, для нікого, кілька слів: «Після п'ятої в скверу між Артема й Глибочицею». Де там та п'ята година! Він покотив свого ролика одразу і сидів там цілий день серед дитячого вереску й сміху...* (П. Загребельний). Значення заперечної модальності в цих реченнях супроводжує модальний відтінок нехтування;

Що там (тут) + N_1 (Inf). Значення цього типу – заперечення певної дії чи якогось стану, що доповнюється модальними відтінками неважливості, неістотності когось, чого-небудь. Напр.: – *Правда, ти слуга! – Е, що там слуга, – відмовив Іван. – Коли я служу, то з власної волі!* (І. Франко);

Який (яка, яке, які) (там) + N_1 (V_f, Adv)! Специфікою напівфразеологізованих речень, опертих на цей фразеологічний комплекс, є оклична інтонація й емоційне виділення модального компонента *який*. Напр.: *Воно й справді, на наш крик визирав уже дехто з-за тину, а допомогти...* **Яка там поміч!** *Хто тоді смів слово проти власті сказати?* (М. Малюк); – *Пульс? – запитав Стоволос. – Що, немає?.. – Який пульс!* – розсердився Котя. – *Холодний він... Руки скласти треба, повіки затулить* (Г. Тютюнник);

Мало що (хто, чого) там + V_f!; Мало кому треба + V_f!; Мало де (коли, куди, звідки) там + V_f! Незмінний аналітичний модальний компонент *мало що там / мало кому там / мало де там* утворюють відприслівникова частка *мало* і займенники *що (хто, чого)* чи частковий модальний комплекс прислівникового походження *мало де (коли, куди, звідки) там*. Напр.: *Виявляється, запрошення на прем'єру лежать у моїй папці. Мало що там лежить! Там може бути навіть перепустка в комунізм...* (П. Загребельний); *Мало де візьму! Не всі повинні знати!* (Розм.).

Напівфразеологізовані речення з категорійним значенням «оцінка» неоднорідні, що зумовлено неоднорідністю цього значення. Розмежовують значення позитивної оцінки та значення негативної оцінки, на підставі чого виділяють дві групи цих речень.

Напівфразеологізовані речення зі значенням позитивної оцінки мовця розрізняються за семантико-граматичними особливостями постійного компонента фразеологічного комплексу та його позицією в ньому. Вони сформовані на основі таких фразеологічних комплексів: *Ох і (й) + N₁ (Adj, V_f); Ех і (й) + N₁ (Adj, V_f); Ух і (й) + N₁ (Adj, V_f); Ну і (й) + N₁ (Adj, V_f); Ах ти + N₁*. Напр.: **Ех же ж і рвонуло!** (Остап Вишня); **Ах ти ніч!** *Душа в простори лине, і так свіжо, й синьо так кругом* (В. Сосюра).

Вилучення фразеологізованого вигуківно-часткового комплексу спричинює нейтралізацію значення напівфразеологізованого речення, спустошує семантику фразеосхеми. Правобічний змінний компонент є здебільшого назвою особи (істоти) або лексемою з оцінним значенням (напр.: – *А я, дурень, не вірив, що Дід Мороз і справді існує...* **Ох і пустомеля!** (С. Соловійов); *Не хватало нам іще до Кіма й тебе! – Я все одно їй вікно висаджу! – аж схлипує Мишко. – Ну, й дурень!* (А. Дімаров); або виражений дієслівною лексемою, що надає фразеосхемі значення високого ступеня вияву дії (напр.: **Ох і злякалася!** (А. Хижняк); **Ну й співає!** (М. Старицький).

Напівфразеологізовані речення зі значенням негативної оцінки мовця сформовані на основі фразеологічних комплексів: *Ах ти (ви) (ж) + N₁ (N₅!); Ех ти (ви) (ж) + N₁ (N₅!); Ох (вже) цей мені + N₁!; Ах цей (вже) мені + N₁!* Їхнім підґрунтям є семантично й інтонаційно нерозкладні вигуківно-займенникові комплекси *ах ти (ви), ех ти (ви)* та *ох (вже) цей мені, ах (вже) цей мені*. Правобічний компонент увиразнює негативне ставлення мовця до висловленого або до співрозмовників, оскільки він виражений іменниками чи субстантивованими прикметниками на позначення осіб з яскравим негативним оцінним значенням або й стилістично зниженими лексемами, зокрема лайливими іменниками. Напр.: **Ах ти ж виродку!** – *зі злості зірвався з місця старий* (П. Куліш); **Ах ти ж хам!** *Гний, пропадай, щоб і слід твоєї загинув, так наче ніколи тебе не було...* (М. Коцюбинський); **Ах ти дурень!** (Розм.); **Ох вже цей мені Колька!** *Та він же горловий! Кинь його!* (І. Микитенко).

Напівфразеологізовані речення з категорійним значенням «волевиявлення» ґрунтовані на фразеологічних віддієслівного типу, особливістю яких є те, що за ними не можна впорядкувати речення, оскільки вони постають спонтанно, з незакріпленим спеціально компонентним складом.

Загальним значенням фразеосхеми напівфразеологізованих речень з категорійним значенням «волевиявлення» є спонукання співрозмовника до здійснення чи нездійснення

якоїсь дії. Узагальнене значення «волевиявлення» охоплює такі часткові значення:

– побажання, напр.: *Чи жіноче духове життя менш цікаве, як її організм?.. – Та ба! Чого захотілось!* (О. Кобилянська);

– дозвіл, напр.: *– Чи можу я піти? – запитала вона. – Зроби ласку!* – почула веселий голос (В. Назаренко);

– заборону, напр.: *– Я прошу собі Данелевщину, – сказав один з нащадків Горонцевих... – Мало чого хто захоче! Ні, я беру Данелевщину, а тобі належить байрак, ти старший!* – вигукнув другий... (Г. Тютюнник);

– наказ, напр.: *– Так тримати!* – капітан передав стерно до моїх рук... (Брати Капранови);

– погрозу, напр.: *– Ну, я ж їм дам! – відхедуючись казав Борис. – Я їм дам, цим фашистам! Я їм ще покажу! Ще віддяду!* (П. Загребельний);

Список використаних джерел

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. Ленинград : Просвещение, 1973. 303 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва : Издательство иностранной литературы, 1955. 416 с.
3. Личук М. І. Імпліцитні моделі ствердної та заперечної модальності напівфразеологізованих речень. *Вісник Черкаського університету. Серія. Філологічні науки. №7 (300)*. Черкаси : Видавництво Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, 2014. С. 113–117.
4. Личук М. І. Фразеологізовані схеми нечленованих речень: нерозкладнокомплексна специфіка, узагальненозначеннєва диференціація. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки»*. Київ : Міленіум, 2016. Вип. 245. С. 80–88.
5. Ситар Г. В. Моделі фразеологізованих речень зі значенням заперечення. *Вісник Донецького національного університету. Серія Б : Гуманітарні науки*. 2014. Вип. 1–2. С. 229–236.
6. Ситар Г. Синтаксичні фразеологізми, побудовані за моделлю *Чим не N_i*, в українській мові. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : ДонНУ, 2011. Вип. 22. С. 209–215.
7. Horn L. A Natural history of negation. Chicago : University of Chicago Press, 2001. 684 p.
8. Kim J. The Grammar of Negation. Stanford : Center for the Study of Language and Information, 2000. 264 p.

– пораду, напр.: *– А ти звідки знаєш, як мене звати? І тіткою чого не звеш? – Заткни свій рот! Не тіткою, а подругою мене клич* (К. Мотрич).

Висновки та перспективи дослідження.

Семантичні типи напівфразеологізованих речень упорядковано за категорійним значенням. Виокремлено чотири семантичні групи напівфразеологізованих речень з такими категорійними значеннями: *ствердження, заперечення, оцінка та волевиявлення*. Їхні семантичні типи детерміновані особливою модальною семантикою, що закріплена за фразеокомплексом. Залежно від граматичного вираження постійних та змінних компонентів фразеокомплексу узагальнене значення конкретних семантичних типів напівфразеологізованих речень індивідуалізується.

Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо у вивченні напівфразеологізованих речень в лінгвокогнітивному аспекті.

References

1. Arnold, I. V. (1973). *Stilistika sovremennogo angliyskogo yazyka* [The stylistics of modern English]. Leningrad : Prosveshcheniye. 303 [in Russian].
2. Balli, Sh. (1955). *Obshchaya lingvistika i voprosy frantsuzskogo yazyka* [General linguistics and questions of the French language]. Moscow : Izdatelstvo inostrannoy literatury. 416 [in Russian].
3. Lychuk, M. I. (2014). *Implitsytni modeli stverdnoi ta zaperechnoi modalnosti napivfrazeholohizovanykh rechen* [Implicit models of affirmative and negative modality of semi-phrasologized sentences]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya. Filolohichni nauky. №7 (300)*. Cherkasy : Vydavnytstvo Cherkaskoho natsionalnoho universytetu im. Bohdana Khmelnytskoho. 113–117 [in Ukrainian].
4. Lychuk, M. I. (2016). *Frazeholohizovani skhemy nechlenovanykh rechen: nerozkladnokompleksna spetsyfika, uzahalnenoznachennieva dyferentsiatsiia* [Phrasologized schemes of non-segmented sentences: indecomposable complex specifics, generalized semantic differentiation]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya «Filolohichni nauky»*. Kyiv : Milenium. Vyp. 245. 80–88 [in Ukrainian].
5. Sytar, H. V. (2014). *Modeli frazeholohizovanykh rechen zi znachenniam zaperechennia* [Models of phrasologized sentences with the meaning of negation]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Seriya B : Humanitarni nauky. Vyp. 1–2*. 229–236 [in Ukrainian].

6. Sytar, H. (2011). Syntaksyschni frazeologizmy, pobudovani za modelliu *Chym ne N₁*, v ukrainskii movi. Lnhvistychni studii [Syntactic phraseology, built on the model *Chym ne N₁*, in the Ukrainian language]. Donetsk : DonNU. Vyp. 22. 209–215 [in Ukrainian].

7. Horn, L. A. (2001). Natural history of negation. Chicago : University of Chicago Press. 684 [in English].

8. Kim, J. (2000). The Grammar of Negation. Stanford : Center for the Study of Language and Information. 264 [in English].

CATEGORY TYPOLOGY OF SEMI-PHRASEOLOGIZED SENTENCES AND SEMANTIC MODES

M. I. Lychuk

Abstract. *The study of the semantics of semi-phraseologized sentences as one of the types of non-segmented phraseologized sentences in the syntactic system of the Ukrainian language requires special attention. The relevance of the study is due to the need to systematize all semantic varieties of non-segmented phraseologized sentences of the modern Ukrainian language.*

The purpose of the article is to organize the semantic types of semi-phraseologized sentences on a categorical basis, to determine the semantic and grammatical manifestations of the components in their phrase complexes.

In the process of research such scientific methods as analysis, generalization, systematization, modeling method, method of linguistic interpretation of research results are applied.

Phraseosyntactic meaning was formed in the structure of non-segmented semi-phraseologized sentences as a result of syntactic phraseologization. The main components are generalized in content, independent of the specific lexical content of the semi-phraseological sentence.

The categorical meaning of semi-phraseologized sentences is expressed in the attitude of the speaker to the reported, to one of the participants in communication, the nature of the relationship of the content of the sentence to reality. According to the categorical feature, four semantic groups of semi-phraseologized sentences are distinguished: with the categorical meaning «affirmation», «negation», «assessment» and «expression of will». There are types of sentences within the named groups. Modes in phrase complexes of semi-phraseologized sentences are analyzed. Semantic-grammatical forms of explication of constant and variable components in phrase complexes of semi-phraseologized sentences are characterized. Semantic types are determined by the specifics of modal semantics, which is assigned to the phrase complex.

We see the prospect of further scientific research in the study of semi-phraseologized sentences in the linguocognitive aspect.

Keywords: *variable component, phrase-complex, categorical value, semi-phraseologized sentence, semantic type.*